

POREDBENA ANALIZA IZABRANIH NATUKNICA U HRVATSKOM BIOGRAFSKOM LEKSIKONU I LEKSIKONU PISACA JUGOSLAVIJE

NIKŠA LUČIĆ, BRUNO KRAGIĆ
(Leksikografski zavod *Miroslav Krleža*, Zagreb)

SAŽETAK. Tragom nedavnih publicističkih napisa u kojima je *Hrvatski biografski leksikon* prozvan za plagiranje *Leksikona pisaca Jugoslavije*, na primjeru dijela biografske građe želi se istražiti stvaran odnos između tih dviju edicija. Kako je prigovor bio usredotočen na članke koje je za *Leksikon pisaca Jugoslavije* napisao Miroslav Pantić, njegovi članci usporedit će se s onima različitih autora o istim uvrštenicima u *Hrvatskom biografskom leksikonu*. Riječ je ponajprije o književnoj struci, poglavito o starijoj hrvatskoj književnosti s naglaskom na dubrovačkim piscima. Poći će se od utvrđivanja ukupnog broja takvih članaka, potom će se usporediti načini obradbe i prikazivanja biografske građe, primjena i uporaba znanstvene metodologije i terminologije (leksikografske te dijelom književnopovijesne i književnoteorijske) kao i metodologija obradbe i iznošenja bibliografskih podataka. Konkretnije će se analizirati sličnosti i razlike u količini i značenju biografskih podataka i bibliografskih jedinica, a posebna će se pažnja posvetiti činjeničnim i metodološkim razlikama između članaka. Radom se želi pridonijeti stručnom i argumentiranom vrednovanju *Hrvatskoga biografskog leksikona*.

Malo koja knjiga u današnje vrijeme doživi da se o njoj pišu druge knjige. Premda se *Hrvatski biografski leksikon* u tom smislu izdvaja, činjenica je ipak da se o leksikonu razmjerno malo stručno pisalo. Poznate su *Aporije*¹, koliko god to čudno zvučalo, ispod naslaga Marxa i dijalektičkog materijalizma iznjedrile i poneki stručni osvrt zanimljiv i danas. Nedostatak takvih tekstova, uz jedan neposredan poticaj, tekst Slobodana Prosperova Novaka objavljen u tjednom tisku² u kojem se *Hrvatski biografski leksikon* u krajnje negativnom kontekstu uspoređuje s *Leksikonom pisaca Jugoslavije* u izdanju Matice srpske, potaknuo nas je na usporedbu izabranoga korpusa natuknica tih dvaju izdanja. Na početku sažimamo Novakov sud o oba leksikona: *Leksikon pisaca Jugoslavije* je, sve u svemu, vrlo dobar. *Hrvatski biografski leksikon* je pak, barem u dijelu koji obrađuje biografije starijih dubrovačkih pisaca, običan plagijat prvoga.

U našem istraživanju relacija, za uzorak su izabrane upravo one natuknice koje bi prema rečenome trebale biti najproblematičnije: sve biografije koje je za *Leksikon pisaca Jugoslavije* pisao Miroslav Pantić, a obrađene su i u *Hrvatskom biografskom leksikonu*. Takvih je

¹ *Aporije Hrvatskog biografskog leksikona*. Centar za idejno-teorijski rad Gradskog komiteta Saveza komunista Hrvatske Zagreb. Zagreb 1984.

² *Globus*, br. 487 (7. travnja 2000), str. 70–71.

ukupno 79. Analizirali smo načine obradbe i prezentacije građe u člancima, porabu leksikografske i književnopovijesne znanstvene metodologije i terminologije te metodologiju obradbe i prezentacije bibliografskih podataka. Ovdje ukratko izlažemo zaključke do kojih smo došli.

Prije svega riječ je o izdanjima bitno različitih koncepcija, kako u biografskim tako i u bibliografskim dijelovima članaka³.

Leksikon pisaca Jugoslavije, za početak, ne donosi stručne odrednice za uvrštenike, dok ih *Hrvatski biografski leksikon* donosi i dapače nastoji da one budu što određenije. Tako je u *Hrvatskom biografskom leksikonu* rijetka odrednica pisac. Češće se uvrštenika poblizže određuje kao latinskog pjesnika, pjesnika i prozaika, dramatika, prevoditelja, matematičara, fizičara, filozofa i sl. Premda *Leksikon pisaca Jugoslavije* svojim naslovom daje svojevrstu opću odrednicu, mnogi su uvrštenici pisci samo u smislu predmodernoga poimanja spisateljske djelatnosti, a ne u smislu moderne koncepcije koja je inaugurirala razliku između književnosti kao posebnog sustava od ostalih djelatnosti. U svjetlu toga, teško da ćemo Ruđera Boškovića ili Marina Getaldića poimati kao pisce, premda su »pisali«. Oni su prije svega matematičari ili fizičari.

Nadalje, *Leksikon pisaca Jugoslavije* donosi brojne biografske podatke koje *Hrvatski biografski leksikon* izostavlja. Riječ je o vrlo iscrpnim podacima o obiteljima, roditeljima i djeci, ponekad i rođacima te o školovanju i službama koje je uvrštenik obavljao. U mnogim člancima u *Leksikonu pisaca Jugoslavije* navode se nadnevci rođenja roditelja i djece uvrštenika, vjenčanja, završavanja studija, stupanja na pojedine dužnosti i sl., posebice u velikim člancima o primjerice Boškoviću, Marku Bruereviću, Ivanu Buniću Vučiću, Ignjatu Đurđeviću ili Getaldiću. Suprotno tome, *Hrvatski biografski leksikon* nadnevke donosi samo iznimno, određujući događaje godinama. Službe odnosno dužnosti *Hrvatski biografski leksikon* navodi selektivno, a kada ipak navodi sve, vremenski određuje samo one najvažnije. Pantićev »faktopedijski« pristup podsjeća na tzv. događajnicu u historiografiji i definitivno svjedoči o iscrpnim arhivskim istraživanjima. *Leksikon pisaca Jugoslavije* tako u cjelini donosi znatno više biografskih podataka, svodeći, međutim, članak na kronološko nizanje materijalnih činjenica, dok se tekstovi u *Hrvatskom biografskom leksikonu* načelno zadržavaju na onim podacima koji su bitni za razumijevanje uloge i značenja koje je određena osoba imala. Djela su u *Leksikonu pisaca Jugoslavije* sastavnim dijelom biografije u užem smislu, dok *Hrvatski biografski leksikon* opus odvaja od užega biografskog dijela članka, te načelno slijedi obrazac biografija (dakle životni put u užem smislu) – opus – ocjena, dok se djela često tematski grupiraju. Pritom je važno napomenuti da je upravo taj obrazac bitan razlikovni čimbenik u strukturi promatranih članaka. *Hrvatski biografski leksikon* vrlo često, kada je riječ o većim člancima redovito, donosi komentar uvrštenikovih djela, sa specificiranim žanrovskim odrednicama, stilskim te pripovjednim ili metričkim značajkama, tematsko-

³ O različitim se koncepcijama tih izdanja, doduše, može zaključiti već iz njihovih predgovora. Dok se u predgovoru *Leksikona pisaca Jugoslavije* navodi kako je on »čisto faktografski, biografsko-bibliografski« te »obrade u njemu ne sadrže nikakve komentare, analize ili ocene književno-umetničkih i idejnih osobina, vrednosti i značaja djela niti određuju mesto, ulogu i značaj pisca u istoriji književnosti«, u predgovoru *Hrvatskoga biografskog leksikona* naglašuje se kako on »nije samo registrator činjenica« te da »ima prikazati i objektivne okolnosti i subjektivne činioce na kojima se formirala pojedina osobnost, s aspekata njezina vlastita rada i djelovanja, kao i sa stajališta onih koji su njezin rad tijekom vremena ocjenjivali.« Premda navodi usložnjuju poredbu dvaju leksikona, ne čine je nemogućom.

-motivskim sklopovima, ili, ako nije riječ o književnoj struci, značajkama i terminološkim odrednicama djela u razvoju one struke kojoj pripadaju. Redovito se bilo pojedinačna djela, bilo opus u cjelini nastoje kontekstualizirati navođenjem utjecaja ili odnosa spram onodobnih prevladavajućih poetika (odnosno znanstvenih mišljenja ili teorija). *Hrvatski biografski leksikon* često navodi i podatke o recepciji djela ili čitava opusa te gotovo uvijek ocjenu suvremenika i/ili kasnijih proučavatelja. Takav pristup u jasnoj je suprotnosti s onim u *Leksikonu pisaca Jugoslavije*, gdje nema nijedne od navedenih značajka (ne samo ocjene ili komentara uz pojedine radove nego često ni naznaka o njihovu sadržaju), osim samih vrsnih i žanrovskih odrednica pojedinih djela. Sveukupno, *Hrvatski biografski leksikon* ne nastoji toliko prikazati mehanički slijed događaja u životu uvrštenika (premda i toga ponekad u najvećim člancima ima), koliko opisati njegov rad i djelovanje, kontekstualizirati ga te time pružiti što potpuniju sliku. Primjerice, *Leksikon pisaca Jugoslavije* donosi velik broj nadnevaka iz života Ignjata Đurđevića, sva mjesta boravaka i putovanja Ruđera Boškovića i sve posvete u djelima Marina Getaldića, ali iz navedenih članaka ne saznajemo ništa o Đurđeviću mjestu u književnoj povijesti i smjeni stilskih epoha, Boškovićevoj fizikalnoj teoriji i njezinu položaju u slijedu od Newtona nadalje, ili o Getaldićevu prinosu geometriji. Članci u *Hrvatskom biografskom leksikonu* po našem su mišljenju stoga nedvojbeno superiorniji u prikazu sveobuhvatne slike pojedine ličnosti.

Pristup bibliografskoj sastavnici članka također je bitno različit. Za dio razlika može se reći da su tehničke naravi: u *Hrvatskom biografskom leksikonu* se u djelima donose izvornici, dok se prijevodi spominju u biografskom dijelu teksta, naslovi djela redovito se navode u izvornoj grafiji te se za djela tiskana do početka 19. st. navode tiskari, dok se u *Leksikonu pisaca Jugoslavije* podatak o tiskaru navodi samo iznimno, prijevodi se donose u djelima, a naslovi često u osuvremenjenoj grafiji. Sasvim je različit i autorsko-urednički pristup. O najpoznatijim pojedincima literatura je u *Leksikonu pisaca Jugoslavije* u pravilu vrlo opsežna, bitno opsežnija od one u *Hrvatskom biografskom leksikonu* te zahvaća gotovo sve. Suprotno tome, autor ili urednik u *Hrvatskom biografskom leksikonu* donosi izbor iz literature. Zanimljivo je da je u manjim i srednjim člancima literatura u *Hrvatskom biografskom leksikonu* često opsežnija od one u *Leksikonu pisaca Jugoslavije*. Ovdje spominjemo i činjenicu da se u *Hrvatskom biografskom leksikonu* najčešće navode podatci o mjestima čuvanja rukopisa sa signaturama, koji se u *Leksikonu pisaca Jugoslavije* donose samo ponekad.

Dosad rečeno, međutim, ne rješava pitanje odnosa dvaju izdanja s motrišta S. P. Novaka. On u svojem tekstu među ostalim tvrdi da »u *Hrvatskom biografskom leksikonu* ima najmanje 50 bezočnih plagijata natuknica iz srpskog *Leksikona pisaca Jugoslavije*«, da se »ti hrvatski plagijati posebno odnose na one natuknice koje je napisao srpski akademik Miroslav Pantić« te da su »zagrebačke natuknice čak potpisane nekim imenima, ali stvarni su im autori listom anonimni suradnici Leksikografskog zavoda«, koji da su »Pantića prepisivali ne navodeći pravi izvor, a taj je bez iznimke bio novosadski *Leksikon pisaca Jugoslavije*«.

Već smo razložili odabir uzorka od 79 članaka, većinom iz književne struke. Bivši i sadašnji članovi uredništva *Hrvatskoga biografskog leksikona* (bez glavnih urednika) napisali su od toga 19 članaka, dok je preostalih 60 napisalo 30 istraživača, redom stručnjaka u svojim područjima. Miljenko Foretić, primjerice, napisao je 19 članaka, a od 2 do 5 članaka Stjepan Krsić, Nikica Kolumbić, Rafo Bogišić, Nada Beritić, Vladimir Dugački, Žarko Dadić, Dunja Fališevac, Vinko Foretić i S. P. Novak. Ako netko od suradnika možda nije

stvarnim autorom teksta ispod kojega je potpisan – kako se insinuiru – očekivati je da ne dopusti sablazan sumnje za plagijat.

Treba najprije pojasniti problem s nenavodenjem *Leksikona pisaca Jugoslavije* u literaturi u člancima u *Hrvatskom biografskom leksikonu*. U potonjem se, naime, u pravilu ne citiraju enciklopedije i leksikoni. Pritom su ponekad iznimke leksikografska djela primjerice Šime Ljubića ili Ivana Kukuljevića Sakcinskog, dok se novija izdanja ne citiraju kad god to nije neophodno. A ponekad jest. Tako je i s *Leksikonom pisaca Jugoslavije*. U promatranim člancima taj je leksikon citiran ukupno samo 6 puta, međutim M. Pantić je spomenut 49 puta, od čega 9 puta u biografskim dijelovima članaka. Zanimljivo je da se u nekim člancima u *Hrvatskom biografskom leksikonu* citiraju Pantićevi radovi koje on sam u odnosnim člancima u *Leksikonu pisaca Jugoslavije* ne navodi, kao i to da Pantić najčešće ne citira za problematiku iznimno značajne knjige Mije Brleka i Stjepana Kastopila. U svemu, Pantić je i te kako zastupljen u *Hrvatskom biografskom leksikonu*.

Nakon svega što smo izložili, držimo da je, kada je riječ o srednje velikim i većim člancima, nemoguće govoriti o plagijatu. Istina jest da je petnaestak članaka u *Hrvatskom biografskom leksikonu* obavijesnom vrijednošću i frazeološki vrlo slično onima u *Leksikonu pisaca Jugoslavije*. Redovito je riječ o manjim člancima, o razmjerno nepoznatim osobama s nedostatno istraženim biografijama. Moguća rasprava o plagiranju mora se svesti isključivo na te članke, pri čemu ni frazeološka sličnost (vidljiva i u pojedinim sintagmama nekih većih članaka) ni obavijesna istovrsnost tih članaka ne mogu biti dokazima plagiranja. Važno je spomenuti da je literatura u tim člancima gotovo identična literaturi onih u *Leksikonu pisaca Jugoslavije*. Nameće se zaključak da obavijesno-frazeološke sličnosti tih članaka nužno proizlaze iz istovrsnosti izvora odnosno raspoloživih podataka (kojih ima malo, pa se obično donose gotovo svi), iz iste literature, te metodoloških sličnosti u leksikografskoj obradbi. Drugačije interpretacije ostaju u domeni spekulacija i publicističkih imperativa. Analiza više od tri četvrtine članaka potvrđuje autoritet autora, leksikografsku posebnost, terminološku razrađenost i znanstvenu utemeljenost *Hrvatskoga biografskog leksikona*.

A COMPARATIVE ANALYSIS OF SELECTED ENTRIES IN THE CROATIAN BIOGRAPHICAL LEXICON AND IN THE LEXICON OF YUGOSLAV AUTHORS

SUMMARY. In response to recent publicist writings accusing the Croatian Biographical Lexicon of plagiarizing the Lexicon of Yugoslav Authors, the paper examines the true relations between the two editions on the basis of a part of the biographic materials. Since the objections focused on the Lexicon of Yugoslav Authors articles written by Miroslav Pantić, they are compared with the various authors' articles on the same entries in the Croatian Biographical Lexicon. In the first place, the paper deals with literature, old Croatian literature in particular, with the emphasis on the authors from Dubrovnik. The paper starts with establishing the total number of such articles, then compares the ways of analysis and interpretation of the biographic materials, the use of scientific methodology and terminology (lexicographic and, in part, history-of-literature and theory-of-literature), as well as the methodology of the analysis and presentation of bibliographic data. The paper specifically analyses the similarities and the differences in the quantity and the significance of the biographic data and the bibliographic units, paying special attention to the factual and methodological differences among articles. The paper is intended to contribute to a professional and argued evaluation of the Croatian Biographical Lexicon.